

Bir Devr-i Kadîm Efendisi
PROF. DR.
TAHİR ÜZGÖR'E
ARMAĞAN

Editörler
Üzeyir Aslan Hakan Taş Ömer Zülfe

Ankara 2018

Bir Devr-i Kadim Efendisi Prof. Dr. Tahir Üzgör'e Armağan
Editörler: Üzeyir Aslan, Hakan Taş, Ömer Zülfe

ISBN: 978-605-2300-64-0

1. Baskı: Mayıs 2018/Ankara
Sertifika No: 33205

Kapak Tasarım: Tavoos

Baskı: Hermes Ofset

YAYINEVİ

Cinnah Cd. Kırkpınar Sk. 5/4 Çankaya/Ankara
Tel: (0312) 439 01 69 Faks: (0312) 439 01 68
ilahiyatyayin@gmail.com

Bu kitapta yer alan yazılar yazarlarının sorumluluğundadır.
İLİM YAYMA VAKFI'nın katkılarıyla...

ANABACI YA DA TACİR ABDURRAÛF HİKÂYESİ

Doç. Dr. Meriç HARMANCI*

Giriş

Türk Edebiyatı'nın sözlü kültür ürünlerinden yazılı kültür ürünlerine evrilen yolcuğunda anlatmaya dayalı türler önemli yer tutar. Farklı tür, şekil, yapı, kurgu, dil ve üslup özellikleriyle tarih sahnesinde görülen anlatmaya dayalı ürünlerin en eskilerinden biri olan hikâye, en genel tanımıyla bir olayın anlatımı için kullanılır.

Kadim Türk sözlü kültür geleneğindeki ilk örnekleri her ne kadar takip edilemese de Türk Edebiyatı'nın en eski yazılı eserlerinde hikâye karşılığı sözcüklerin bulunması bu türünün eskiliği ile ilgili ip uçları verir. Dîvânü Lügati't-Türk'te "sav",¹ "ötük",² "ötkünç, ötükünç",³ kelimeleri *hikâye* karşılığında kullanılmıştır. Yine Dîvânü Lügati't-Türk'te geçen "ötkün-"⁴ "ötün-, ötkün-"⁵ kelimeleri *hikâye söylemek* anlamını karşılar. Kutadgu Bilig'de de "ötgünç"⁶ kelimesi *taklit*, "ötgür-" kelimesi *taklit etmek, benzemeye çalışmak* mânâsına gelir.

Yazılı ilk örneklerini Uygurlardan itibaren görmeye başladığımız hikâye türü,⁷ devam eden süreçte Türk edebiyatının her devrinde manzum, mensur, manzum-mensur karışık şekilde kendini göstermeye devam eder. Halk edebiyatı sahasında halk hikâyeleri; divan edebiyatı sahasında da mesnevilerin yanında tercüme, telif ve adaptasyon yoluyla ortaya konan hikâyeler edebiyat sahnesinde yer alır. Batılı anlamda ilk hikâye örneklerinin ise 1800 yılların ortasında Tanzimat Dönemi

* Kocaeli Üniversitesi, mericharmanci@yahoo.com

¹ Besim Atalay. *Divânü Lügati't-Türk Tercümesi III*. Ankara: TDK Yayını, 1941, s. 154. "Sav" kelimesi "söz, haber, salık; mektup; risale; atalar sözü, darb-ı mesel; kıssa, hikâye, tarihsel şeyler" anlamlarını karşılamaktadır. (Cilt III: s. 468-469)

² Besim Atalay, a.g.e., C. II, s. 68.

³ Besim Atalay, a.g.e., C. II, s. 161.

⁴ Besim Atalay, a.g.e., C. II, s. 161 (ötkünç ötkündi: hikâye söyledi).

⁵ Besim Atalay, a.g.e., C. II, s. 199.

⁶ Reşit Rahmeti Arat. *Kutadgu Bilig III, İndeks*. Haz. K. Eraslan, O. F. Sertkaya, N. Yüce. İstanbul: Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü Yayınları, 1979, s. 366.

⁷ Hüseyin Namık Orkun, *Prens Kalyanankara ve Papamkara Hikâyesinin Uygurcası*, İstanbul, 1940. Saadet Çağatay, *İki Kardeş Hikâyesi*, Türk Lehçeleri Örnekleri, Ankara 1963, s. 33-34.

sanatçıları tarafından verildiği iddia edilse de mesneviden halk hikâyesine anlatı türünün sözlü ve yazılı kültürümüzdeki izdüşümleri konusunda ne yazık ki beklenen çalışmalar henüz yapılamamıştır. Bugüne kadar daha çok derleme ve yazılı kaynaklarda yer alan Arap harfli metinler yeni harflere aktarılmış ve nüshalardan yola çıkarak otantik metinler ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Bu çalışmada, Divan edebiyatı geleneği içinde yazılan ve Türk edebiyatının ilk telif hikâyesi olarak edebiyat tarihlerinde yer bulan ve çoğunlukla “Hikâyet-i Anabacı” adıyla anılan hikâyenin Bibliothèque Nationale’de bulunan bir nüshası ile daha önce Hasan Kavruk tarafından yayınlanmış olan Süleymaniye Kütüphanesi’ndeki nüshanın karşılaştırmalı metni yayınlanmıştır.

Hikâye, 16. yüzyıl şairlerinden Vahdî tarafından kaleme alınmıştır. Vahdî’nin asıl adı Ca’fer’dir. Sehî Bey, tezkiresinde Edirneli olduğunu ve Edirne’de hassa-i harc emini görevinde iken öldüğünü⁸ belirtirken Latîfî, tazkiresinde İstanbullu olduğunu kaydetmiştir. Dönemin önemli şair ve devlet adamı Tâcî-zâde Ca’fer Çelebi’nin (ö. 1515) akrabasıdır.⁹ Vahdî’nin yaşadığı dönem kesin olarak bilinmemekle beraber Ca’fer Çelebi’nin yetişmesinde önemli rol oynadığı bilgisinden hareketle 16. yüzyıl şairi olduğu söylenebilir.¹⁰ Şiirlerinin yanında halk arasında tanınmasını sağlayan “Bursalı Hoca Abdurrauf Hikâyesi” isimli mensur bir eseri vardır. Sehi Beg tezkiresinde hikâyenin “Ana Bacı demekle meşhur”¹¹ olduğu belirtilir, Latîfî tezkiresinde “Ana Bacı” ismi yanında “Bursalı Hacı Abdurrauf Hikâyetü” ve “Dendân Latîfesi”¹² isimleri yer alır.

Hikâyenin özeti ve kaynağı

Anabacı Hikâyesi, Abdurrauf isimli Bursalı bir tüccarın mallarını satmak üzere Acem diyarına gitmesiyle başlar. Şiraz’a varan Abdurrauf mallarını sattıktan sonra orada zevk ve eğlenceye dalar; bu sırada Anabacı isminde hilekar bir kadınla tanışır. Abdurrauf’un zenginliğini fark eden Anabacı, onun zenginliğinden faydalanmak için onu Banu isimli bir aşuften tanıştıtır. Ancak bu tanıştırma sırasında Banu’nun

⁸ Sehî Beg, *Heşt-Bihest*. Haz. H. İpekten, G. Kut, M. İsen, H. Ayan, T. Karabey. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, 2017, s. 151.

⁹ Latîfî, *Tezkiretü’ş-Şu’arâ ve Tabsiratü’n-Nızamâ*. Haz. Rıdvan Canım. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı, 2000.

¹⁰ Fatih Köksal, “Vahdî”. <http://www.turkedebiyatilisimleri-sozlugu.com>

¹¹ Sehî Beg, a.g.e., s. 151.

¹² Latîfî, a.g.e., s. 560.

gerçek kimliğini gizler, hatta onun mükemmel bir kişi olduğunu anlatır. Abdurraûf, Banu'nun yanında bütün parasını tüketir. Banu'ya memleketine dönüp oradaki bütün mallarını satıp gelmek istediğini ve hayatının kalanını onun yanında sürdüreceğini söyler. Ayrılık vakti geldiğinde Abdurraûf, yokluğunda kendisini hatırlaması için bir dişini söküp sevgilisine bırakır. Memleketine dönen Abdurraûf, sevgilisine bir an önce kavuşabilmek için gerekli maddi hazırlığı yapar ve tekrar Şiraz'a gider. Geldiğini bildirmek için gönderdiği elçilere karşılık bulamayınca kendisi Banu'nun yanına gider. Fakat hiç beklemediği şekilde karşılanır, Banu onunla hiç tanışmamış gibi davranır, hatta kendisini daha önce hiç görmediğini söyler. Duruma çok üzülen Abdurraûf, ayrılırken kendisine saklaması için dişini bıraktığını hatırlatır. Ancak Banu cebinden çıkardığı bir avuç diştten hangisinin kendisine ait olduğunu sorunca gerçeği anlar. Kandırıldığını fark ederek tekrar Bursa'ya döner ve bu ders üzerine ailesine daha da düşkün ve sorumlu biri olarak hayatına devam eder.

Hikâye, konusunu gerçek ya da gerçekleşmesi olası bir olaydan almıştır. Hikâyede olağanüstü olay, varlık ya da şahsa rastlanmaz. Mensur hikâyeleri muhtevalarına göre sınıflandıran Hasan Kavruk hikâyeleri "masal unsuru taşıyan, olağanüstü olay, yer ve şahıslarla ilgili motiflerin yer aldığı hikâyeler; gerçek hayattan alınan her türlü sosyal konunun işlendiği yerli hikâyeler ve eğlendirirken düşündürten, mizahî nitelikli latifeler"¹³ olarak üçe ayırır, Bursalı Hoca Abdurrauf Hikâyesi ikinci grupta yer alır. Hikâyenin kahramanı Abdurraûf, ticaret için gittiği şehirde bir kadınla tanışır ve tüm malını bu kadın için harcar; ancak sonunda hatasını anlayıp ailesinin yanına döner. Hikâyenin sonunda yer alan "Pes imdi her kim ki 'âkil ü 'ârif ve kâmil ü ehl-i ma'ârifdür, ma'lûm olsun ki dünyânın şafası ber-çarâr degüldür ve tã'ife-i nisânın vefası pây-dâr degüldür." cümlesi okuyucuyu düşünmeye, ders çıkarmaya sevk ederek sosyal bir mesaj da verir. Hikâye her ne kadar klasik edebiyatın anlatım tarzına göre kurgulanmış olsa olayların herhangi bir olağanüstülüğe yer verilmeden anlatılması hikâyenin realist hikâyeler arasında değerlendirilmesini olağan kılar. Hikâye kurgusu, konu, şahıslar, mekan, zaman gibi unsurları ve yapısı itibarıyla Batı tarzı hikâye geleneğinin de ilk örneği olarak kabul edilir.

Hikâye, "süslü nesrin en güzel örneklerinden biri"¹⁴ dir. Divan edebiyatı geleneğinde yazılı hikâyeler dil ve üslup olarak üç şekilde okuyucu ile buluşur: "Divan edebiyatı estetiği ile Arapça ve Farsça

¹³ Hasan Kavruk, *Eski Türk Edebiyatında Mensur Hikâyeler*. İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1998, s. 167.

¹⁴ Hasan Kavruk, a.g.e., s. 70.

kelime ve terkiplerle ve sanatlı bir üslupla yazılmış olan hikâyeler, sade bir dille ve yalın bir üslupla yazılmış olan hikâyeler, dilde ve üslupta bu iki ifade özelliğinden de az çok taşıyan hikâyeler.”¹⁵ Hikâyet-i Anabacı, bu sınıflandırmanın birinci grubundaki özellikleri taşımaktadır. Hikâyede Arapça ve Farsça kelime ve terkiplere sıkça yer verilir ve sanatlı, secili bir anlatım kullanılır.

İlk telif hikâye olan Anabacı Hikâyesi, kadınların hileleri ve güvenilmez olduğu temelinde şekillenmiştir. Arap ve Fars edebiyatlarında yer alan ve 14. yüzyıldan itibaren Türkçeye çevirileri yapılan hikâyelerin bazılarında da kadına ilişkin bu olumsuz bakış açısının yer alması Anabacı Hikâyesi'nin beslendiği kültürü göz önüne sermektedir.

15. yüzyılda Arapçadan Ahmed-i Mısri tarafından çevrilen ve devrin hükümdarı II. Murad'a (1421-1444) sunulan Kırk Vezir Hikâyeleri'nde¹⁶ “kurgu ‘kadını yermeye’ onu mahkum etme eksenli olduğu için gerek çerçeve ve ana hikâyelerde gerekse ara hikâyelerde daima bu vurgu göz önüne alınmıştır... hatunun düşüncelerini ispat etmek için anlattığı hikâyelerin bir kısmı da yine kadının ahlaksızlığı, iffetsizliği ile ilgili olayları konu alır.”¹⁷ Kırk Vezir Hikâyelerinde kadın, “ahlaksız-iffetsiz tiplmesiyle” ön plana çıkar, “masum, vefakâr, namuslu, akıllı kadın tiplmesi çok azdır. Onlar da ana vak’alarda değil, ara hikâyelerde geçen ikinci derecedeki şahsiyetlerdir.”¹⁸

En eski çevirisi 1429'da Abdî tarafından yapılan ve Câmasbnâme¹⁹ adıyla Türkçeye çevrilen Binbir Gece Masalları'nda karısı tarafından aldatıldığı için kadınlara güvenmeyen ve adeta bu aldatılmanın intikamını tüm kadınlardan almak isteyen Şah Şehriyar'ın hikâyesi anlatılır. Şehriyar üç yıl boyunca her gün bir kızla evlenir ve ertesi sabah kızı öldürtür. Vezirin kızı Şehrazad bu duruma son vermek için bir plân hazırlayarak padişahla evlenir ve anlattığı hikâyeyi en heyecanlı yerinde keserek padişahı bin bir gece oyalamayı ve ölümden kurtulmayı başarır.²⁰

¹⁵ Hasibe Mazıoğlu. *Divan Edebiyatında Hikâye, Doğumunun Yüzüncü Yılında Ömer Seyfettin*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, 1985, s. 19, 20.

¹⁶ Mübeccel Kızıltan. “Kırk Vezir Hikâyeleri”. Yayımlanmamış doktora tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, 1991, s. 2.

¹⁷ Hasan Kavruk. “Kırk Vezir Hikâyelerinde Kadın”. *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi* 30 (2012), s. 293.

¹⁸ Hasan Kavruk, a.g.m., s. 294.

¹⁹ Saim Sakaoğlu. *Gümüşhane ve Bayburt Masalları*. Ankara: Akçağ Yayınları, 2002, s. 27.

²⁰ Veli Ulutürk, “Binbir Gece”. *İslam Ansiklopesi*. C. 6. İstanbul: TDV Yayınları. 1992. s. 181.

Nitekim “binbir Gece Masalları, başından itibaren sadakatsizlik motifini işlemiştir.”²¹

İlk Türkçeye çevirisi Kanuni Sultan’ın emriyle 1538’de yapılan Tûtînâme’de iş için evinden ayrılan bir tacirin karısının, kocasını aldatması, çerçeve hikâyenin konusudur. Tacir, evden ayrılırken karısı Mahşeker’i papağanına emanet eder, papağan da kadını aşığına göndermemek için her gece bir hikâye anlatarak onu oyalar.²² Bu hikâyenin temel konusu da kadının kocasına itaatsizliğidir.

Sindbâdnâme’de bir şehzadenin hocası olan Sindbâd, şehzadenin falında bir uğursuzluk gördüğü için babasının karşısında imtihan olacağı gün, yedi günlük konuşma yasağı koyar. Şehzadeyi konuşturmak için yanına alan bir cariyeye, şehzadeye iftira atarak onu idama yollar; ancak şehzadenin suçsuzluğuna inanan yedi vezirin onu kurtarmak için kadınların hileleri ile ilgili hikâyeler anlatırken cariyeye de kendi hikâyelerini anlatır.²³ Kadın hilesi ve kadının güvenilmez olduğu temini işleyen hikâyelerden biri de Sindbâdnâme’dir.

Arap ve Fars edebiyatlarına ait hikâyelerde görülen kadına karşı olumsuz tavır ve kadın için çizilen “hilekar, güvenilmez” portresi ilk telif hikâye Anabacı Hikayesi’nin da kurgusunu oluşturmuştur. Kadın, çeşitli hileler yaparak erkek kahramanın kalbini ve güvenini kazanır, onu kendine aşık eder. Hikâyede kadın kahraman Banu’nun Abdurrauf’u kendine bağlamak için neler yaptığı detaylı olarak anlatılırken hikâyenin sonundaki sadakatsizlikle bunların birer yalan olduğu ve kadınlara güvenen erkeklerin düştükleri olumsuz durum göz önüne serilmek istenir.

Hikâyenin ikinci kadın kahramanı olan Anabacı, Banu’ya zengin sevgili bulma konusunda yardımcı olurken erkekleri de söylediği yalanlarla daha görmeden Banu’ya aşık edecek kadar fettan bir kadın tipi çizer. Abdurrauf ile Banu’yu tanıştıran Anabacı’dır. Hikâyede yer alan iki kadın da toplum tarafından tasvip edilmeyen kadınlardır.

Hikâyede erkek bakış açısının egemen olduğu görülür. Hikâyenin hiçbir yerinde erkeğe yönelik bir eleştiri görülmez. Abdurrauf, evli çocukları olan bir adamdır ve ticaret yapmak, para kazanmak için

²¹ Ziyat Akkoyunlu. “Binbir Gece Masallarının Türk Masallarına Tesiri”. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi, 1982, s. 85.

²² İbrahim Sona. “1538 Tarihli İlk Türkçe Tûtî-nâme Çevirisi”. *Turkish Studies* 7/3 (2012), s. 2302-2303.

²³ Rıza Kurtuluş. “Sindbâdnâme”. *İslam Ansiklopedisi*. C. 37. İstanbul: TDV Yayınları. 2009, s. 245.

Bursa'dan Şiraz'a kadar gelmiştir. Şiraz da eğlenceye kendini vermiş tüm servetini bir kadınla birlikte olup tüketmiştir. Erkeğin sergilediği olumsuz tavır ve davranışlardan da kadın sorumlu tutulur, erkeği kandıran kadınlardır ve bu kadınlara kanan erkek kahraman hikâyesinin sonunda madur kimliği ile yer alır.

Hikâyenin nüshaları

Fuad Köprülü "Meddahlar" isimli makalesinde Anabacı hikâyesi ile ilgili tezkirelerde yer alan bilgileri aktarır ve hikâyenin herhangi bir nüshasına rastlamadığını belirtir.²⁴

Hasan Kavruk, Eski Türk Edebiyatında Mensur Hikâyeler başlıklı çalışmada hikâyenin Süleymaniye Kütüphanesi Antalya Tekelioğlu koleksiyonu 869/5 numarada kayıtlı yazmanın 48b-53 b yaprakları arasında bulunan metni yayınlamıştır.²⁵

Şükrü Elçin, "Bursalı Hoca Abdür-rauf Hikâyesi"²⁶ isimli yazısında hikâyenin kısa bir özetini yapar; ancak metnini yayınlamaz. Elçin, Râif Yelkenci'nin 1938 yılında kendisine faydalanması için verdiği bir mecmuada Şair Vahdî'nin bu hikâyesini gördüğünü ve bir deftere kaydettiğini, mecmuanın daha sonra Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Halk Edebiyatı arşivince satın alındığını, 1948'lerden sonra ise yazmanın kaybolduğunu belirtir.²⁷ Şükrü Elçin, bir kopyasının elinde bulunduğu yazma ile ilgili "20 yaprak (38 sayfa) ve beher sayfası 19 satırdan ibaret 9x17 ölçüsünde" şeklinde bilgi verir.²⁸

Bizim çalışmamızı yürüttüğümüz mecmuanın başında (1a) Latin harfli el yazısı ile "Raif Yelkenci Mecmuası No: 3" yazılıdır. Şükrü Elçin'in bahsettiği mecmuaya dair verdiği bilgilerden ve yazmanın başına düşülen nottan çalışmamıza esas olan Paris Bibliothèque Nationale'deki mecmuanın Raif Yelkenci'nin sahip olduğu ve daha sonra Dil ve Tarih Coğrafya Kütüphanesi'nde iken kaybolan mecmua olduğu tarafımızdan tespit edilmiştir.

Adı geçen nüsha Bibliothèque Nationale'de Supplément Turc 1625 numaralı mecmua içindedir. Tamamı 125 yaprak olan mecmuanın 94. yaprağından sonrası boştur. Mecmua içerisinde yedi hikâye yer

²⁴ Fuad Köprülü, "Türklerde Halk Hikâyeciliğine Ait Maddeler: Meddahlar". *Edebiyat Araştırmaları I*. Ankara: Akçağ Yayınları, 2004.

²⁵ Hasan Kavruk, a.g.e., s. 171-185.

²⁶ Şükrü Elçin, "Bursalı Hoca Abdür-rauf Hikâyesi". *Halk Edebiyatı Araştırmaları II*. Ankara: Akçağ Yayınları, 1997, s. 242.

²⁷ Şükrü Elçin, a.g.e., s. 242.

²⁸ Şükrü Elçin, a.g.e., s. 242-243.

almaktadır. Bu hikâyelerden ilki 1b-20 yapraklar arasında bulunan “Hikâye-i Hâce Abdurraûf”tur. Mecmuanın hangi tarihte Paris’teki kütüphaneye geçtiği konusunda kesin bir bilgi bulunmamaktadır.

Kastamonu İl Halk Kütüphanesi 3571/15 numaraya kayıtlı “Hikâye-i Hoca Abd er-Ra’ûf” başlıklı bir nüsha bulunmaktadır.

Avusturya Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmaları H.F. 454 numarada kayıtlı bir nüsha “Hikâye-i Dendaniyye” başlığını taşımaktadır.

Bu nüshalar dışında Hasan Kavruk, Berlin Kraliyet Kütüphanesi 284 numaralı ve Flugen Katologu 438’deki nüshaları tespit etmiştir.²⁹

Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu 06 Mil Yz A93/3 numarada kayıtlı “Hikâye-i Hâce-i Âkil Abd er-Ra’ûf Bursavî” başlıklı bir nüsha görünse de yazma kontrol edildiğinde metnin başında “Tezkiretü’l-Şuara” yazdığı belirlenmiştir.

Hikâye-i Hâce ‘Abdü’r-Ra’ûf el-Burüsevî ez-Neş’et-i Ca’fer Çelebi

Tevkî-i bârgâh-ı ‘âlî-müzekkirân-ı ‘acâ’ib-dîde-i devrân ve mu‘abbirân-ı garâ’ib- şu‘bede-i ezmân şehhâre-i lâ’in-i dehr-i lu‘bet-bâzuñ vâkı‘âtından şöyle hikâyet ve mekkâre-i devr-i ‘illet-sâzuñ hâdişâtından böyle rivâyet kılmışlardır ki zâmân-ı sâbıkda şehri-i Burûsa hâcelerinden idrâk ü zekâyıla mevşûf Hâce ‘Abdü’r-Ra’ûf demekle meşhûr u ma’rûf bir mubaşşır-ı ‘âlem var idi ki her cânibden bâb-ı başîret aña mekşûf idi ve gâyet ile şâhib-i ferâset ve ehl-i kemâl ve nihâyet ile mâlik-i mâl ü menâl idi ki günlerde bir gün hâce hazretlerinin zamîr-i münîr-i sürûr-gîrlerine sefer-i ticâret-i diyâr-ı ‘Acemistân ve seyr-i Şifehân ü Hûrasân sevdâsı düşüp hemân-dem diyâr-ı Rûm’un sîmîn ü zerrîn sîmâda yeyni ve behâda ağır ve rengîn ve laîf olan metâ’larınun envâ’ından nice kaçar katır deve ve sâ’ir bârgîr ü tecemmülât yükleri yükledüp haylî kul u nöker ve hadem ü haşem birle ‘azm-i diyâr-ı ‘Acem kılup kârbân ile her ân kaç’-ı menâzil ve her zamân faşl ü tayy-i merâhil birle memleket-i mezkûreye dâhil olup bilâd-ı ‘Acem’den nice bir sevâd-ı a‘zam seyr eyleyüp müddet-i eyyâm ve mürûr-ı hengâm kılmağda andan sonra Şîrâz nâm bir şehri-i mu‘azzama dâhil ve anda ârâm idüp bir nice eyyâm huzûr-ı zevk ve sürûr-ı şevk ile ‘ale’d-devâm ‘îyş ü nûşa meşgûl oldu ve diyâr-ı Rûm’dan iletduğı kumâş ve metâ’dan murâdınca intifâ’ kılup ol zamân sürûr u şafâ ile müdâm ve dil-rübâlar ile ‘ale’d-devâm nûş-ı câm iderdi. Ol şehrin kâmilleri ve zurefâları ile ve sebûk-rûh ve sâde-dil şâ’irân-ı harîfleri mizâc üleşdürüp nâzûk-ı tab’ laîfleri ve şâhib-

²⁹ Hasan Kavruk, a.g.e., s. 88.

meşrebleri ile her dem muşāḥabet idüp izdiyād-ı ve ziyādesiyle münāsebet iderler idi. H'āce-i cihān-ārā ḥazretleri ise belāḡat ve feşāḥatde sūḥan-sāz ve her mādde müdaḡḡik ü nükte-perdāz ve her ḥuṣṣula 'ālī-ḡadr ü bülend-pervāz idi. Lākin bir ḡalim-i nefis-i emmāre ḡāyetde zen-bāre idi. Bir gice hem-şoḡbetleri ile zevḡ ü 'işret ider iken keyfiyyet-i bādeden ḡod-kām olup germiyyet ile destine bir cām aldı. Pes andan fetḡ-i kelām idüp "İy iḡvān-ı şafā ve iy yārān-ı pür-vefā bu şehriñ dūne dūne demlerin ve ḡüne ḡüne 'ālemlerin ḡörüp ve nice nice şāfāların sürüp zevḡlerin itdük lākin bu diyār-ı celilü'l-ḡadrüñ ḡin-i şoḡbetde 'işvedār ve dem-i vuşlatda şivekār ḡamzesi ḡammāz ve nükte-perdāz dilber-i ṡannāz maḡbūbeleri var imiş. Bu derdmend-i müstemend ol serv-bülendleriñ muşāḥabetlerinden behremend ü ber-murād olup kāküllerin boynuma kemend ve ḡollarımı ince bellerine miyān-bend itmek bu ṡarīḡ ile müyesser olmak 'acabā mutaşavver mi ki" diyicek cümlesi yek-bār yek-lisān eyitdiler: "Bir nesne ki derece-i imkānda ola niçün muḡadder-ı insān olmaya feammā bu şehirde bir şehḡare-i zamān ve meḡḡare-i cihān ve ayyāre-i devrān 'acūze vardır ki bende-i zübde-i şeyāṡin ve Delle-i Muḡṡale-i şānidür, anuñ mā-fevḡında bir fitne-i füsün-sāz ve mekr ü ḡile-i ser-firāz meger kim ol çarḡa-i lu'bet-bāz vardır. Sizüñ murāduñuz itmāmı hemān anuñ iḡdāmıyla edā olunur. Biz ol püre-zen-i mezmūmeyi ve 'acūze-i mezkūre vü meşḡureyi yarın 'ale's-şabāḡ inşā'e'llāhu'l-fettāḡ ḡuzūr-ı şerīfe vāşıl ve ba'dehu maḡşūd her ne ise ḡāşıl olına." diyüp yārān-ı pür-eşvāḡ cümle 'ale'l-ittifāḡ mu'āhede kıldılar. Ne ise ol gice yinilüp içildi, bezm ehli bülbüller gibi ḡüyā olup ḡüller gibi açıldı ve mest olup yükini tamām yitenler bir bir üzerlerine yatanlar yatdı ve şoḡbet telḡ olup bozuldı. Çün 'ale's-seḡer cānib-i maşriḡda mihr-i mūnevver zāḡir ü peydā olup rüy-ı zemīn-i 'āleme rüşen şalup nūr-ı ziyāsın şaḡdı ve āfāḡ-ı 'ālemi pür-ziyā kıldı. Çün H'āce'nüñ daḡı giceki hem-şoḡbetleri 'ahd ü iḡrārlarına muşır ve ḡavl ü ḡarārlarına mu'terif ü muḡırr olup hemān-dem 'acūze-i zamāneye ādem şaldılar ve i'lam-ı aḡvāl-i fi'l-cümle ma'lūm idüp H'āce-yi devrānuñ ḡuzūrına işāl kıldılar. H'āce ḡazretleri 'acūzeyeye naḡar idüp ḡördi ki envā'-ı kemālat ile mükemmel, elleri muḡennā ve ḡözleri mükeḡḡal şaḡiḡ-i insān ve faşīḡü'l-lisān elinde bir tesbīḡ-i mercān ve yeşil abā ile mülebbes, bülbül-āvāz, ṡūṡi-nefes bir 'acūze-i zamānedür ki her kişı ḡöricek cānı gibi sever ve elini öpmeden ayaḡına düşmege iver. Hemān-dem H'āce ḡazretleri buyurdu: "Kadın Ana'ya bir ḡarrā yeşil Frengi kemḡā ve ba'zı ḡāline mūnāsib metā' teşriṡ-i ḡudūm için hediye teklīf buyurup ve zu'mınca zekāt aḡḡesinden bir miḡdār ḡarḡlık in'ām ü iḡsān eyledi. Ba'dehü i'lām-ı ḡāle iḡdām eyleyüp eyitdi: "İy māder-i müşḡiḡa n'ola ben'āşīḡ-ı muḡriḡa 'ināyet ü merḡamet ḡıluḡ şehriñüzüñ ḡüzellerinden 'adīmü'l-mişāl ve bī-bedellerinden bir mümtāz ü ser-firāz ü serv-endāzeyeye bu bende-i eḡendenüzi mülāki ḡıluḡ

leb-i şîrinninden dil-teşnelere sâkî ve şâfî kılmağa bâ'îş olına idi ki sâye-i himmetünüzde şafâlar sürüp tâ ölince sizlere hayr du'âlar ider idük." diyicek ol 'azîze eyitdi: "İy cân-ı mâder ki her sözündür dürr ü gevher müvecceh buyurursız, benüm daği 'iddet-i 'ömrümün gâyeti ve müddet-i sinnimün nihâyetidür. Rûzgâr-ı pür-zûruñ içinde iki ayağum gür içindedür. Bu 'âlem-i fânide sizün gibi cüvân-ı zarîf-edâya hizmet eylemek ve du'âsın almak kanda ele girer. Benüm daği maqşad-ı akşâm ve maţlab-ı a'lâmdur. Ammâ cânım oğul, bu şehrin egerçi serv-sîmîn-sîmâları bî-hadd ve şem'-i bezm-ârâları bî-'addür. Lâkin hercâyiler ve her birleri çok yüz görmişlerdür ve niceler ile turup oturmuşlardır. Anlardan inen haqîkat anlanmaz. Size bir gül-i tâze olsa ki yüzi ve gözi sizün hevânuz ile açılma ve göñli bâğına âb-ı maḥabbet sizden saçılma. Bu didüğümüz üslûb üzere bu şehirde bir serv-i semen-ber, kâküli 'anber, cebîni kamer, ebrûsı kemer, gamzesi ḥançer, ḥaddi gül-i ter, ḥâli mu'anber, lebleri şekker, dişleri dürrler, sözleri gevher, bir büt-i ra'nâ ve şanem-i dil-rübâ vardır ki gerdem-i sîmînî şem'-i kâfur, göğsünün ağı virür 'âleme nûr, henüz nev-reste nev-reside bir gül-i deste. Maḥzâ ol iki nârenc, pistân-ı turunca ger dest uran 'ömrinde görmeye renc, ince bilini ol vaqt ki kucasın ve sükker lebinî emesin. Haq 'alîm ü dâna vü 'allâmdur ki ol serv-i gül-endâm zühre-i melâḥat bir mertebede yâr-i pâk ü pâkîze-dâmen ve perde-i 'işmetde bir derecede cüst ü çâlâkdur ki mübarek destine ḥinnâdan ve dâmen-i pâkine bād-ı şabâdan gayrı kimesne degmemişdür. Hiç kes anuñ ile leb-â-leb olmamışdur meger kim küze-i câm ve sâkına kimse dest urmamışdur meger ki müze ve bilini er kuçmamışdur meger kim var ise kemer ve boynına bir ferd kıl şalmamışdur meger ki zincîr-i zer ve ḥaddini sâyeden ve ḥaddini pîrâyeden gayrı kimesne görmek müyesser olmamışdur. Ol yâr-i perî-nâz âdeme hem-râz olmak emr-i muḥâldür, ol nigâr-ı hümâ-pervâz şikâr-ı şayd-ı şeh-bâz olmak hayli müşkil-ḥâldür. Ammâ ümmîd-vârum ki ol hümâ-pervâz-ı bâlâ ne deñlü havâyî ise sihr-efsûn dâm ü şîrîn suḥendânım ile âğa koyam ve ol âhû-yı şahrâ-yı 'ışk-ı 'işve-nümâ ne kadar vaḥşî ise duzağ-ı ḥayl ile dutam ve eger kal'a-i âhenin olur ise tîğ-i zebân ile anı fetḥ iderem. 'Ale'l-ḥuşûş ḥâlen elümde ve avucumda büyümişdür, gerçi göğsüm südin emmedi ise elüm ve emegüm südin emmişdür. Umaram ki benüm sözümde çıkmaya, dileğim redd idüp ḥâtrım yıkmaya. Hemân himmetünüz mu'âvin ve 'inâyetünüz muḥârin olsun." diyü niyyet-i şayd-ı şikâr itmege 'azîmet-i diyâr-ı yâr kıldı. Bu cânibde Ḥ'âce hizmetine seḥḥâre-i zamânın okıdığı o fuşûn-ı fesâne Ḥ'âce'ye te' şîr ve aḥvâlini 'ışk-ı cânâne tağyîr idüp acabâ mâder-i mihribân cânib-i dil-sitândan kaçan haber getirür diyü muntazır-ı l-ḥâl ve münkesirü'l-aḥvâl oldu. Ve'l-ḥâşılı'l-kelâm ol 'azîze-i zamân üç gün üç gice nâ-bûd u nâ-peydâ olup bu yanadan Ḥ'âce-i cihân şûride ü şeydâ 'ıyş

u nüşdan ve huzûr u sürûrdan müberrâ olup yollar gözedür idi. Dördüncü gün 'ale's-seher hizmetkârlardan bir gulâm-ı mâh-peyker içerü girüp haber-i meserret-peygâmı müjde eyledi ki "Anabacı geldi, huzûr-ı şerîfe icâzet ister" diyicek H'âce-i âşüfte-hâl yirinden neşât ile kalkup Anaşadın'a istikbâl idüp hezâr i'zâz ü ikrâmdan sonra "Ol pâdişâh-ı hüsn-cemâl ile bu 'âşık-ı bî-mecâli mülâkât-ı vişâl itmek müyesser olur mu ve illâ ve yahud emr-i muhâl midür" diyü istifsâr-ı ahvâl idicek mâder-i kühen-sâl eyitdi: "Cânum oğul, bizüm ol dil-ber-i şannâz ile kazâyâmuz ve ol şivekâr-ı pür-niyâz birle mâcerâmuz şol denli ziyâdedür ki ta'bîre dermân ve takrîre imkân yokdur. Velâkin üç gün üç gicedür ki ol gözleri bî-amânun ceng ü cidâlınden hâlüm zebûn ve ol gamzesi cân-sitânun ser-keşligi elinden ahvâlüm diger-gün olmışdur. Hele lutf eyle bir miqdâr ârâm ideyüm bir zamân cânun yirine gelsün, andan sonra her ne fermân buyurılır ise 'ale'r-re'si ve'l-ayn yirine gelsün benüm sultânüm" diyicek H'âce hazretleri eyitdi: "Benüm cânun Anaşadın bir demistirâhât idüp oturun" diyüp andan tiz hâdimlere emr eyledi: "Anabacı kadına sükkar-i nebâtdan bir muşaffâ şerbet hazır idüp getirün" diyü işâret eyledi. Hemân sâ'at şerbet-i zülâli hazır ü müheyyâ eylediler tâ ki mübarek eline şundılar. Bacıkadın çünkü şerbet-i muşaffâyı nüş idüp bir miqdâr zamândan sonra yorgunluğu geçicek mâcerâyâ ibtidâ idüp didi ki: "Benüm rûh-ı revânüm, bu fakîrünüz ki cenâbunuz tarafından ayrılup gitdüm çün ol mâh-tâb-ı bî-nazîrün huzûr-ı 'âlisine yitdüm, hemân dem bu bende-i bî-çarenüzi gördüğü gibi yirinden şitâbân cüst ü çalâk kıyâm idüp serv-i dil-ârâlar gibi hürâmân ve gül-i ra'nâlar gibi hândân olup bu hakîrünüz ile kuca kuca öpe öpe görüşüp andan elüme yapışup kemâl mertebede ta'zimler ve nihâyet derecede tekrimler idüp kendü serîrinün üzerine çıkarup üst yanında yir gösterüp didi ki: "Ey benüm cânun rûhum Anacığım, nite oldı kim bu duhterünüz yâd kıldun ve kanķı yiller esdi ki gelüp bu hakîrünüz şâd kıldun" diyüp câriyelerine emr itdi ki "Gelüp cânun Ana'nun cizmesini çekün, ayağına leken ve ibriķ ile sucağız dökün." diyü biraz lutfcıklar itdiler. Ben eyitdüm: "Du'âcınız, benüm bunda geldigümdeki sır ü hikmet ve sebep ü illet ne idüğü bilinmek eger murâd ü maķşûd ise ma'lûm-ı hizmet kılayum." diyicek eyitdi: "Bî'llâhi buyurun cânâ minnetdür, huzûr-ı şerîfünüzde kemîneünüzden ne maķûle kuşur u küstâhlık zâhir oldı biz daķı bilelüm ve bu muhibb-i dirîneünüzden ne haķâ şâdır oldı söyleyesiz ki işidelüm ve ana göre iş idelüm ve sizün bu kadar zamândan berü gelmeñüze ne sebep oldı, ma'lûm idinelüm, lutf eyle, söyle" diyicek du'âcunuz didüm ki "İy nemğün gözümün nûrı ve iy gamğün göñlümün sürürü, hâşâ ki sizlerden haķâ ve kuşur bir zamân da benüm hâtıruma huķur itmiş ola, ammâ her gâh gelüp mübarek vechüne teferrücgâh-ı hüsnüñi temâşâ kıldığımı görür iken bî- mişl ü bî-hemtâ, güller zibâ ve sünbüller muķarrâ, nergisler

ra'nâ ve şeftâlûlar mişl-i halvâ, sîb-i nâzûk hâzır u müheyyâ, turunc-ı tûlâ ve bir nice nevâle zâhir ü peydâ her vech ile ma'mûr bir ravza-i dil-güşâ ve her şıfat ile bî-kuşûr bir bâğ-ı dil-ârâdur ki cihânda 'adîl ü nazîri yok ve lâkin bu gülşen-i garrâdan teneffü' ider bir bülbül-i gûyâ ve bu hüsn-i zîbâdan temettü' ider bir 'âşık-ı şeydâ olmaduğundan bu hakîr du'âcuğuz ol ecilden gam u guşşaya mübtelâ idüm. 'Ale'd-devâm dostlar ile bu huşûşda güft ü gûy idüp etrâf ü eknâfî cüst ü cüy ider idüm. Senüñ muşâhabetüne lâyıf bir 'âşık-ı şâdık ve yâr-ı muvâfık bulmak müyesser degül idi. Bi-hamdi'llâhi te'âlâ şimdiki hâlde murâdum hâsıl u müyesser olup makşûduma vâsıl oldum. Benüm serv-i hürâmânım, hâlen diyâr-ı Rûm'dan bir ulu ve ser-mâyesi tolu bir h'âce-i cihân şehrimüze müsâfir gelüp birkaç gündür ki bunda mücâvir olmuş, henüz tâze cüvân, hüsn içinde zîbâ ve zübde-i zamân ve fezâ'îl ü ma'ârif ile müzeyyen ve emşâl içinde hûb u mümtâzlık birle mu'ayyen ve mâl ü menâli bî-hadd ü bî-pâyân ve cüd ü sehâda bî-mişl ü bî-akrân bir gül-i deste ve sünbül-i restê ve benefşe-bû, melek-mişâl ü ferîşte-huşâl ve şâhib-cemâl ve ehl-i kemâl, zât-ı güzîn ve vücûd-ı nâzenîndür ki beher nutka geldükce dehânından sükket ve zebânından güher dökülür. İmdi benüm rûh-ı revânım ve cân-ı cihânım, çün bu hakîr Ana du'âcuğ, ol cüvân-ı zarîfün bir münâsebet ile huzûr-ı şerîfine yitdüm, cemâli vü kemâline ve yâl ü bâline nazâr itdüm, gördüm ki ol şeh-bâz-ı hemmâz sen hümâ-nâz ile hem-pervâz olmağa lâyıf, ol cüvân-ı ser-bâz sen nigâr-ı mümtâz ile hemrâz olmağa muvâfık ve ol 'âşık-ı pür-niyâz sen dilber-i tannâz ile şöhet-sâz olmağa mu'tâbık. Hemân-dem bî-ihtiyâr 'azm-i diyâr-ı nigâr idüp olanca râzumı huzûr-ı şerîfünze âşikâr kıldum, bâkî fermân cenâbuğa kaldı. İmdi güzel oğul, bilürsin ki cihân pâydâr ve zamân ber-çarâr degüldür. Bi-hamdi'llâh ki tâzelik demi, bahârın 'âlemi, huzûrın eyyâmı, sürûrün hengâmı geçmedin, güzellerün çağı ve hüsnün çerâğı söyünmedin, gam u guşşadan âzâde bulup ferâğı, bir dem kırmayup elden ayağı, gice vü gündüz tırma çalış yol u yarağı" diyüp eyitdi. Ol cüvân neng ü nâm ile niçün nûş-ı câm idüp fânî cihândan kâm almayasız, hemân buyurun bezm-gâh-ı dil-güşâlar bezensün ve şuffe-i pür-şafâlar döşensün ve câriyeler müzeyyen olup tonansın ve nâzdan nâzûk bedenler ile nesrîn ü sîmîn-tenler çeng ü kânûna düzen virsünve bu du'âcuğuz varayum ol cemâlüne cân ile müştâk olan server-i 'uşşâkı ve cüvân-ı sâhib-mezâkı ayağın toprağına mülâkî kılayum, fânî cihânda bir nice gün 'ıyş u nûş idüp kalasız, bâkî âhîr vaktümde ben dahı ölmedin göreyüm, görkün ve güvencün ve sürûrün ve sevincün görüp hurrem ü şâd olup 'âlemde ber-murâd olayum" didüğümde benüm bu kelimâtımı 'ale't-takrîr dinleyecek hemân-dem vaz' u kararını tağyîr idüp ol serv-i ser-keş şöyle kaçadı yıldırım mişâlî öyle şakıdı ki gâzabından ruhlarının rengi âteş veş bir 'alev oldı. Pes andan sonra zülfinden zirihler giyüp kaşı yâyna girihler

şalup çeşminün cellād-ı sitizin hün-riz, gāmzesi hañçerlerin ser-tiz, kılup dehān-ı dūr-feşānından nişān gösterüp zebān-ı şekker-bār ve lisān-ı gevher-nişār ile şürū'-ı güftār kılup eyitdi ki: "Bāreka'llāh hañretleri fikr-i münirünüze taḥsinler ve ḥüsn-i tedbirünüze āferinler. Sizlerden me'mül olan ancak bu aşl nā-ma'kūl ve emr-i nā-mes'ül mı idi. Eger biz hevā-yı nefsumüze mutāba'at idüp nā-şāyeste harekete mübāşeret itmek murād itsek sen ḥod kā'il olmayup bizlere naḥīhat virecek iken bu ne gūne faẓīḥatdur ki iğvā vü vesvese virüp ayardasın. Yoksa birkaç def'a duḥterünüz bunun gibi faḥiḣe işlerde ve bu aşl nekbet-i cünbişde mi gördünüz idi" diyü ḥayli 'iṭāb u cefā üzerüme yol sürdi. Ve'l-ḥāşıl-ı kelām kıḣşayı ne dırāz idelüm, sözi hemān muḥtaşar idelüm. İki cānibden çok dürlü su'al ü cevāb ve ḥaṭā vü şavāb geçdi. Cāriyeler ise benüm ṭarafum ṭutup ḥaylice mu'āvenet ve geregi gibi müzāḥaret itdiler, gāḥ şavaşduk ve gāḥ barışduk. Cāriyelerün içlerinden birini kādī idinüp da'vāya ṭuruşduk. Āḥirü'l-emr cümlemüz ibrām ü iḳdām birle her ṭarafdan iltizām idüp elbet derdümüz bānūyı emrümüzde rām eyledük, zikr-i midḥatūn göñlinde yir ve şevḳ-i maḥabbetün cānına te'şir itmişdür. Hemān şimdiki ḥālde intisāb-ı şoḥbet ḥāzır ü müheyyā gerekdür. Bānū-yı cihān hañretleri sizlere muntazırdur. Bi-ḥamdi'llāhi te'ālā ki ruḣşat ü fırsat müsā'id ve rüzgār mu'āvin ve vuşlat-ı müşāhede-i didār muḳarındur. Hemān bi-tekellūf ṭurup cānib-i cānāneden yaḡa teşrif buyurasız" diyüp ḥatm-i kelām iḥtūtām buldı. Çünki anlardan bu ḥaber-i beşāret şādır ve böyle bir eḣer-i meserret ü beşāset zāhir olup Ḥ'āce hañretleri ḥayli ḥurrem-ḥāṭır oldu, eyitdi ki "Ey benüm yüzi gökçek ve sözi girçek Ana'cuğum! Ne güzel āvāzuḡ var ve ne ḥoş şadā-yı dil-nüvāzuḡ vardur" diyüp hemān-dem buyurdi kim gulām-ı ḥazinedār şandukları açup her metā'uḡ mümtāzlarından çıkarup berāy-ı müjdegānī Ḥ'āce-i cihān-bānī Anaḳadın'a bir iki pāre ḳumāş iḣsān eyledi daḡı vāfir ḥarḳlık virüp ve metā'uḡ güzīdelerinden ve zübdelerinden rengin ü ra'nā, zerrin ü zībālarından on pāre ḳumaş ki her birini gören taḥsin ü şābāş iderler. Ve daḡı Bānū-yı cānān için piş-keşler ve bir kīse içine on biḡ akçe şayup bir ḥizmetkārūḡ ve maşlaḥat-güzārınūḡ eline virdi ki ol serv-i şehinūḡ ḥużūrına teḥī-dest varmamaḳ için Anabacı ḳadın ile muḳaddemce irsāl idüp gönderdi ve kendü daḡı fi'l-ḥāl yirinden ṭurup saḳalını ḳarınca ayaḡı kırdurup ve ḥammāma girüp yunup arınup başına ḥarīr dülbend sarınup ve reng-ā-reng cāmeler giyinüp bād-ı şabā gibi bir ata süvār olup refitār ile cānib-i cānāneden yaḡa revāne oldu. Çünkim sarāy-ı sürūra vüḣul bulıncaḳ atından inüp cāy-ı ḥużūra duḡul oldu, hemān-dem ḥādimler yüḡrişüp istiḳbāl-i kemāl idüp Ḥ'āceyi hezarān ta'zīm ü iclāl ile ḥarem-i ḥāşa iḣāl itdükde ol başlar tācı Anabacı iki etekleri bilinde ve bir 'aşa-yı mücevher elinde ḥizmetde muḳaddem olup ḥayr-maḳdemleri Ḥ'āceyi cihān ta'zīmen ḳarşu geldi. Birḳaç ḳadem

ilerüye varıcağ bir alay perî şîveli ve âhû gözli kenîzek-i bî-bedeller, biri birinden güzeller, her biri bir vaş ile müzeyyen, semen-simâ ve simin-ten şanemler ve rüşen zamîrler karşı gelüp bir gülşen-i garrâya toğrı Hâce'ye reh-nümâ oldılar. Çünkü Hâce hazretleri nazar kılup gördi ki bir gonce-i dil-rübâ ve bağ-ı dil-güşâdur ki anda serv-i dil-ârâlar ayağ üzre nigezbân ve nergis-i şehläler nâzır ve bir büstândur ki güyâ dil-ber-i ra'nâlar aya ruğ-ı zibâ ve gonceler leb-i cân-fezâdur, şeb-bûlar perçemi ve sünbül-i hindûlar zülf-i pür-hamıdur ve gonce-i zanbaklar göz degmesün diyü kolında heykel-i simin ve gül-i zerd ve boynında levh-i zerrindür ve bülbül-i güyâlar ol dil-ber-i ra'nâya 'âşık u şeydâ ve tütî-i şeker-hâlar ol 'âşık dem-sâz u hem-dem ve kumrî-yi hoş-âvâzlar yâr-i mahremdür. Çünkim Hâce-i cihân hazretleri bu gülzâr-ı garrânun temâşasından hayrân ve bu sebzezâr-ı mutarrânun seyrânından ser-gerdân olup birkaç kadem ilerü yürüdi. Ferrâş-ı bağ-ı dil-ârâlar bād-ı şabâdur karşı gelüp berg-i ezhârdan bî-hadd ü bî-şumâr, dirhem ü dinâr Hâce'nün hâk-i pâyine nişâr eyledi. Çün Hâce hazretleri bu tekrîmât ile hürâmân ve bu ta'zîmat ile revân olup bu ravza-i dil-güşânun ortasına varıcağ gördi ki behiştasâ her küşesinde bir köşk-i mu'allâ ve her güşesinde bir şuffe-i pür-şafâ yapılmış ki her biri şanki firdevs-i a'lâdur. Her şuffenün öninde münakkaş bir şâdurvân-ı cân-fezâ ki akan suları cüllâb-u muşaffâdur. Bu şuffelerün ortasında bir havz-ı mücellâ, bu şuffelerün her biri na'f-ı harîr birle pür-tezyîn ve kâlîçeleri ra'nâ vü rengin idi. Şuffe cümleden güzîn ve nihâlîleri zibâ vü zerrin idi. Ol yâr-i nâzenin ve nigâr-ı meh-cebin anda şadr-nişin idi. Hemân-dem Hâce-i cihân hazretleri kaşr kapusına karîn olduğın göricek ol serv-i gül-endâm hezâr şîveler ve nâzlar ile hürâm gösterüp kebg-i dil-i zâr gibi hürâmân olup ve tāvus-ı ra'nâlar gibi cevelân kılup biğ dürlü 'izz ü nâz ile ve ikrâm ü i'zâz ile karşı gelüp Hâce-i cihân ile merhabâ eyledi. Hemân-dem Hâce'nün 'aklı başından zâ'il olup bir zamândan sonra 'aklı başına gelicek nazâr idüp didi ki "Yâ sübhân, ecebâ ben öldüm mi, mest mi oldum yahud hayrân mıyam, düş mi bu başa ya hayâl-i 'ıyân mı, yâ Rab bu melek mi yahud hür-ı cinân mı, perî mi 'aceb yahud insân mıdır, kâmet mi bu ya serv-i hürâmân mı, sünbül mi bu yahud zülf-i perîşân mı, tal'at mı bu ya mihr-i dıraşşân mı, behcet mi bu yahud mâh-ı tâbân mı, ebrû mı bu yahud müşğîn kemân mı, müjgân mı bu yahud peykân mı, göz mi bu yahud mest-i mestân mı, çeşm mi bu yahud câna kıyan mı, merdüm mi bu yahud insân mı, had mi bu 'aceb gül-i handân mı, beğ mi bu yahud fitne-i devrân mı, gonce mi ki yahud tebessüm-i dehân mı, gül yaprağı mı bu yahud zebân mı, yâkût mı bu leb ya kût-ı revân mı, lü'lü' mi ki yahud dendân mı, dil mürdesine virdi yine cân, 'İsâ mı ki ya bu dem-i cânân, sîb mi ki bu yahud zenahdân, gerden mi ki bu ya simin şem'dân, sine mi bu ya ravza-i Rıdvân, mü mı ki 'aceb bu yahud miyân, yâ Rab, ne durur bu şüh-ı cihân,

vaşfına hiç ola mı bî-hadd ü pâyân” Pes H^vace-i zamân cemâl-i cānân ile hürrem ü handân ve mesrûr u şâdmân olup vuşlat-ı dil-sitân müyesser olduğundan şükr-i Yezdân eyleyüp şadr-ı şuffe-i cennet-âyinde ol hür-ı nâzenin ile hem-nişin oldu. Ol hümâ-yı kebg-reftâr ve tûti-i şeker-güftâr kelâm-ı dürer-bârlarından gevherler nişâr idüp “Hoş geldünüz iy H^vace-i nām-dār, bi’hamdi’llāhi te’ālā müşāhede-i dīdār müyesser oldu.” diyü hayli iltifātlar izhār eyledi. Ammā bu cānibde H^vace-i dil-figār dahı biñ dürlü i’tizâr idüp “İy belāgat-dişâr ve iy nigâr-ı feşāhat-şi’ār, biz ne hākîr gubāruz ki hem-ser-i dil-dār-ı ‘ālī-mikdār olavuz ve ammā ‘ömrünüz pâydar ve devletünüz ber-karâr olsun ki bu bende-i hāksār ve efgende-i ‘āşık-ı zār himmet ü ‘ināyetünüz ile bu kadar i’tibār bulup ni’met-i vuşlatunuz ile kāmkar olduk” diyü hayli kelimāt idüp bî-hadd ü bî-şümār meveddetler ve maḥabbetler āşikār kıldı. Egerçi dil-ber-i ‘ālī-cenāb ile ‘āşık-ı dil-harāb arasında çok dürlü hitāb u cevāb oldu fe-ammā setr ü hicāb ile idi. Henüz perde-i niḳāb ortadan ref’ olmamış idi. Ol derdmend-i bî-çārelerün ser-tācı ḥaste-dillerün ‘ilācı, ol kadınların güzidesi Anabacı nazar idüp gördi ki şermende vü hayā mā-beyninde māni’-i zevk u şafādur. Zevk u şevke şöyle ma’kûl gördi ki envā’-ı ni’am mebzûl olup andan nûş-ı bādeye meşgûl olalar. Hattā ki perde-i hicāb ref’ olup ‘āşık u ma’şûk arasında me’mûl olan murādāt külli maḥşûl ola. Pes şol ni’metle ki vücūdına ne insān kâdir ola. Kemāl mertebede müstevfā vü vāfir, müheyyā vü ḥāzır idüp dil-ber-i ra’nalar elinden gelüp döşedi ve sākî-i semen-simālar hizmet kemerin kuşanup meclisde piyāleler pey-ā-pey rakş idüp ehl-i bezmden ğam u ğuşşayı naḳş itdi. Çünkim yāḳût-ı seyyāl devr idüp ma’şûk ‘āşıkına meyyāl kıldı. H^vace-i āşüfte-ḥāl bî-şabr u bî-mecāl olup bir āh-ı süznāk ile yaḳasın çāk eyledi ve yādında olan eş’ardan bî-ihtiyār bu şi’r-i yādigārı inşād idüp okudu:

Cāna sevdālar şalup bu zülf-i ‘anber-sā yine
Biñ belāya mübtelā oldu dil-i şeydā yine³⁰

‘Aşkdan perhîz idüp şabr eyleyem dirdüm velī
Şabrumı yağmaya virdi bir büt-i ra’nā yine

Sür şafā ‘āşık bahār eyyāmı gül hengāmıdur
Cennet-i firdevse dönmişdür bu gün³¹ şahrā yine

Bāda virme ‘ömrünjü dut bāde geçürme demi³²
Cānuḡa virsün şafā cām-ı sürür-efzā yine

³⁰ İlk beyit AT’de mısralar birbiri ile yer değiştirmiştir.

³¹ gün BN: dem AT.

³² bāde geçürme demi BN: bāde-i gül-çihreyi AT.

VAHDÎ başundan humâruñ gitmek istersen mey iç
Ayık ayak ele al gözünge gelsün mâ³³ yine

Çünkü H'âce-i müstemend şî'ri okıyıcak ol serv-i bülend hayli pesend idüp ve "Ne ğarrâ ğazel ve ne şî'r-i bî-bedel olur" diyüp H'âce-i cihâna tahsinler ve âferinler idüp bu şevk ile emr olındı ki "Ol nâzeninler ki nârvan-i nâzûk-ten ve nesteren-i sîmîn-bedendür, gelsünler bûlbüller gibi şîrîn-dehen ve tûtiler gibi şekker-şiken olup şöhetümüzi müşerref ü müzeyyen ve güşâde vü rûşen kılsunlar" diyicek hemân-dem ol iki şanem-i bî-misl ü bî-hemtâ ve her biri çengde hayli üstâd ü kâdir ve biri kânûnda ziyâde mâhir idiler. Fi'l-hâl hâzır olup birkaç meh-pâreler ve dilber-i yegâneler ellerine def alup çeng ü çeğâneler ile dem-sâz ve bülend-âvâz ile 'işret-sâz olup şevk ile bir mertebede ser-âğâz oldılar. Şadâ-yı dil-nüvâzları tāk-ı 'ayyûka peyveste olup zühre vü kamer işidüp vâlih ü dem-beste kaldı ve girdükçe zevk u şevk-i şarâb ve bezm ü şöhet-i bâde ğâlib ve hicâb ü şerm ortadan ğâ'ib olup 'âşık-ı şeydâ germiyyet-i şarâb ile bî-ârâm ü germ oldukça dil-ber-i ra'nâ dañı keyfiyyet-i mey-i nâb ile râm u nerm olup buyurdu kim "Bir şanem-i şîrîn-güftâr raksa girüp şîve-i refâtâr göstere. Pes bir tûti-i şekker-bâr hemân-dem saçların târ-mâr idüp şad hezâr 'izz ü nâz ile 'işveler izhâr eyledi. Bu 'âşık-ı bî-çârenün yüregini pâre pâre kılup H'âce-i dil-figâr âvâze ile nigâr-ı perî-ruhsâr nazarında gâh kebg-i dil-ârâlar gibi hürâmân olup ve gâh tāvus-ı ra'nâlar gibi cevelân kılup ve gâh şem'-i ruh-ı cânâne-i perî-nâz şevkine pervâneler gibi pervâz idüp bir mertebede şîveler ve bir derecede 'işveler kıldı. H'âce-i dil-haste vâlih ü dem-beste iken cûş u hürûş idüp elindeki kadehi nûş idüp ol hinde mahalle münâsib bir ğazel peydâ idüp meclis-i meserrret-fezâda inşâ eyledi ve okudu.

Şî'r:

Germ olup ol meh-likâ sūz-ı şadâ-yı sâz ile
Baş açup çözdî saçını rakşa girdi nâz ile

Çerhe girmiş şanasın hürşîd-i 'âlem-tâbdur
Zühredür ya rakş ider gökden inüp i'zâz ile

Kebge refâtâr öğredür tāvusa cevân gösterür
'Âşıkâ ta'lîm ider pervâneye pervâz ile

Şîve-i refâtârına güftâra geldi çeng ü def
Okıdı bu müfredi anlar bülend âvâz ile

³³ mâ AT: nâ BN.

Hāy zālīm hāy āfet nāzuḡı az eyle az
Tā helāk itdūḡ bizi ol gamze-i gammāz ile
Kalduḡ ayakda hemān olma göḡül āvāresi
Başa çıkmaz kimse ol zūlf-i kemend-endāz ile
Hey meded yaḡmaya virdi ḡānmān-ı şabrumı
N'eyleyem ben VAḡDİyā ol dil-ber-i ṡānnāz ile

Çünküḡim ḡazel tamām olup ol serv-i dil-ārā Ḥ'āce-yi zamāna taḡsīn-i firāvān idūp muḡābelesinde ḡaylī būseler iḡsān eyledi. Gāḡ muḡāḡabet-i sāz u kānūn ve gāḡ mūnāsebet-i ṡi'r-i mevzūn ve gāḡ ta'alluḡ-ı 'āṡıḡ-ı pūr-niyāz ve gāḡ temellūḡ-i dil-ber-i ṡānnāz gāḡ temāṡā-yı dīdār-ı yār ve gāḡ temennā-yı būs-ı kenār, iki yār-ı muvāfiḡ biri birine mā'il, kollar boyında ḡamā'il ve 'āṡıḡ u ma'ṡūḡ murādlarına vāṡıl olup bu üslūb üzerine ve'l-ḡāṡıl nıṡfu'l-leyle varınca 'ıyṡ u 'ıṡret, zevḡ ü ṡoḡbet ve dem-i vuṡlat eylediler ve Anabacı ḡadın ise ol ḡinde nāzır ve her ḡizmetde ḡāzır olup gördi ki keyfiyyet-i bāde ḡāyet ve germiyyet-i ṡarāb nihāyet bulıncaḡ hemān-sā'at iṡāret eyledi kim esbāb-ı bezm-i ṡarāb meyāndan ḡalkūp bister ü cāme-ḡ'āb meydāna gelūp kenīzek-i meh-liḡālar ḡizmetlerin edā idūp sarāy-ı zevḡ ü cānı tenḡā kıldılar. Ḥ'āce ḡazretleri nāzār idūp gördi ki 'ālem aḡyārdan ḡālī ve nigāruḡ elde viṡālī, bister-i dībā yanında ve dil-ber-i zībā başı ayaḡı ucında, iki ṡem'-i kāfūrī pūr-ziyā, hemān-dem ṡaḡına ve ṡolına iki ṡem'-i kafūrī daḡı peydā idūp 'ālem-i vuṡlata ibtidā kıldı. ṡöyle nesne ki 'ārīfleredür 'ıyān, ne ḡācet aḡa taḡrīr ü beyān. Çün Ḥ'āce ḡazretleri yarındası ḡuṡluḡa deḡin dem-i vuṡlatda ve 'ālem-i ṡoḡbetde olup ḡuṡluḡdan ṡonra ḡalkūp dil-ber-i ra'nāya ve kenīzeklere ve gözleri ḡüzel Anabacı'ya ve bi'l-cümle her birlerine bī-ḡuṡūr ü tamām iḡsān ü in'ām eyledi ve ḡirü tekrār esbāb-ı ṡoḡbet ḡāzır ü müheyyā olup 'ıyṡ u nūṡ itdiler ve yine zevḡe ü ṡafālara būnyād kılup dil-ber-i pūr-cefā daḡı çeng ü çegāne ile fiḡān ü feryād eyledi ve ṡabāḡdan aḡṡāma deḡin ṡevḡ-i ṡoḡbet, aḡṡāmdan sabāḡa deḡin zevḡ-i vuṡlat idūp Ḥ'āce'nūḡ ise 'āṡḡı ḡitdükce ziyāde vü ḡālīb ve ḡünden ḡüne serv-i āzāda ṡālīb olup ve'l-ḡāṡıl ne ḡācet tafṡīl-i kelām.

Ḥ'āce ḡazretleri, bir yıl tamām, ṡubḡ u ṡām, muḡaṡṡalū'l-merām murādınca ḡod-ḡām olup bu minvāl üzere viṡāl-i yār ile āsūde-ḡāl olup elinde olan māl ü menāl dil-ber-i ṡāḡīb-cemāl uğrına ḡāk ü yeksān olup ve ḡullar daḡı ṡatılup ve nökerler ṡaḡılup kendüzi tenḡā vü tek ḡalıcāḡ Ḥ'āce ḡazretleri gördi ki māl ü biḡā'at cümle telef-i küllī ve zād-ı zevāl ü felāket-i iflās müstevlī oldı ve efkār-ı ḡayret 'āḡlını tār-mār ve 'ār-ı ḡayret cānına kār itdi. Çünküḡim ḡayret ü ḡamiyyet aḡvālını tefḡīm idūp hemān-dem diyār-ı Rūm'a 'āzīmet me'ālını ta'mīm itdi. ḡünlerden bir ḡün Bānū-yı cihān ile zevḡ-i ṡoḡbet ider iken icāzet ṡaleb idūp eyitdi ki "İy

tapusu kıblegâhum ve iy kapusu püşt ü penâhum, güzeller içinde şâhum, güneş yüzli mâhum, benüm elâ gözli şâhîn bakışlu pâdişâhum bunca zamândur ki şevk-i şöhetünüz ile sürürda ve zevk-i vuşlatuñuz ile huzürda idük ve nice geçdi bu kadar zamân tuymaduğ ve didâr-ı şerîfünüz ve müşâhede-i cemâlünüzü toymaduğ. Eger hâzır olan mâl ü menâlüm hizmetünüzde telef oldu, velî her hâlümüz devletünüzde şeref buldı. Şimdiki hâlde felâket rüzgârı ile müzâyaka vâkı' olup terk-i diyâr ile müfârahat lâzım geldi. İmdi benüm rûhum, irâdet ve icâzetünüz ile ve himmet ve 'inâyetünüz ile bu bende-i fakîrünüz ve efgende-i hâkîrünüz diyâr-ı Rûm'a sefer idüp tedbîr ü tedârik bu üslûb üzerine muqarrer kılayum kim benüm anda mâl ü menâlüm firâvân ve emlâk ü esbâbum bi-hadd ü bi-pâyândur. İmdi varam az zamân içinde çok mâl cümlesi cem' ü tahsîl ve esbâb-ı ticâreti tekmîl idüp inşâ'e'llâhü'r-rahmân 'an-şarîbi'z-zamân bu cânibe 'avdet idüp yine ayağın toprağına vuşlat müyesser olup yüzler sürerüz. Cümle-i mâl ü menâl şöhetünüzü nişâr ve bakıyye-i 'ömrüm hizmetünüzü işâr kılalum" didükde Bânü-yı şekker-güftâr dahı dürr-i güher nişâr idüp eyitdi "İy yâr-i vefâdârum, n'ola 'ömrünüz pây-dâr oldukca bu diyârda qarâr itseñüz ne var, eger' mağall-i i'tizâr kuşur-ı dirhem ü dînâr ise ve sizlerde âhir oldu ise bi-hamdî'llâhi te'âlâ bizde vardur. Çünkü sizlerde olan intihâ buldı şimden girü bizde olana ibtidâ kılalum. Bundan ötürü ne efkâr-ı ğam ve ne inkisâr-ı elem çekersiz" diyince H'âce hazretleri dahı eyitdi "İy serv-şadlerün serveri ve iy semen-şadlerün ser-defteri, hemîşe gülşen-i cinânun gül-i teri olup bād-ı hazânun zararından berî ol. Her an 'ömrün pây-dâr ve her zamân hüsnün ber-qarâr olsun. Sizün lutfuñuza ve insâniyyetünüzü lâyıq hulkaruñuza ve mürüvvetünüzü muṭâbık olan bu idi ki buyurduñuz. lâkin benüm bu kaşd u niyyetüm olmayınca hergiz râḫatum olmaz. Hemân 'âlî himmetünüz ve 'inâyetünüz benümle olsun" diyüp hemân-dem 'azm-ı diyâr-i Rûm kıldı ve fi'l-hâl tedârik görüp atına süvâr olınca Bânü-yı cihân gördi ki H'âce'nün qarâr itmesi müyesser degül, terk-i diyâr itmesi muqarrer oldu. Hemân-dem emr eyledi, bir semend-i güzîn licâm-ı zerrîn ile tertîb olup şehrden taşra ve bir miqdâr H'âce-i dil-figârı gönderi çıkmak niyyetine süvâr olup cāriyeleri yanınca ve ba'zı tavâşîler bile rikâbınca çünkim bir menzil gitdiler. H'âce-i haste-dil eyitdi "İy tûṭî-i şekker-güftâr-ı bâğ-ı belâğat ve iy kebg-i hoş-reftâr-ı şahn-ı feşâḫat, bu bende-i naḫîfünüzü gâyetle 'izzetler ve hizmet-i şerîfünüzü nihâyetle zahmetler oldu. Âhirü'l-emr müteḫassir-i vişâl olup münkesirü'l-aḫvâl olmamız muqarrer olduğdan sonra ne zecr ü 'itâb ise görelüm ve ne derd ü belâ ise çekelüm. Sizler şîḫḫat ve huzürda olun ğam degül bizler miḫnet ü fütürda olavuz" diyicek Bânü-yı zamân dest-mâlin yüzine dutup zâr zâr ağladılar. H'âce-i devrân nigârın bu hâlini göricek âteş-i ḫasret-i cân cigerin tağladı, pes andan sonra biri biriye şarmaşup ağlaşdılar kaçan kim

biri birine ayrışdılar. Bānū eyitdi “İy yār-i vefādār, bende senūñ iftirākuna şabr u qarār ve iştiyākuna taḥammül itmege ihtiyār yokdur, bāri baña bir yādigār virseñ ki anı görünce seni görmiş gibi olup bir miqdār anuñ ile şabr u taḥammüle iktidār gelse ve illā sen gelince beni firākun āteşi ḥāksār ider” diyicek Ḥ^vāce-i derdmend ü dil-rîş hemān-dem ağızından bir diş çıkarup yādigār virdi. Bānū-yı şekker-bār Ḥ^vāce-yi dil-fiğardan dişi alup yüzine ve gözine sürdi ve daḥı cebine şalup vedā eyleyüp döndi. Bānū-yı cihān sarāyına ‘avdet idüp Ḥ^vāce ḥazretleri ise Rūm diyārına ‘azîmet eyledi. Çünkim Ḥ^vāce-i dil-perişān terk-i diyār-i cānān kılup sine-süzān ve ciger-büryān, dīde-giryān ve zār ü ser-gerdān, vālih ü ḥayrān olup iftirāk-ı māl ü menāl ve ḥasret-i dīdār-ı yār ile ciger-gün ve iştiyāk-i dil-ber-i şaḥib-cemāl ile diger-gün oldukça vuşlatuñ ḥayālın ve gökcek menālın yād idüp anuñ ile göñlini şād ider idi. Dem-be-dem ḥasret-i yār cānına kār idüp göz yaşların nişār ider idi.

Şi‘r

Şaḥn-ı şaḥrālar baña zindān olupdur yārsuz
Her çemen ḥār-ı belādur ol yüzi gülzārsuz

Zāhidā ‘arz eyleme cennetle tūbāyı baña
Çöpçe gelmez gözūme ol serv-i gül-ruḥsārsuz

Dāğ-ı ğamdur cānuma bāğ-ı cinānuñ gülleri
Āb-ı kevser ‘aynuma gelmez leb-i dil-dārsuz

Ḥāṭır-ı ğamgīnūme şimdi benüm her sebzezār
Vādī-i miḥnet durur ol kebg-i ḥoş-reftārsuz

Cennet itmiş dutalum VAḤDİ cihān mülkin bahār
Hey ma‘aza’llāh cehennemdür baña dil-dārsuz

Ol şerīf demler, latīf ‘ālemler ve bu nāzenīn ile itdūgi zevkler göñline geldükce tiz varup girüye dönmesine cān atardı. Bu fıkır ile giceyi gündüze katup gitdi. Günlerde bir gün mekânına yitdi. Çünkim Ḥ^vāce’nün ehl-i beyti ve maḥallesi cemā‘atı bu zilletini ve evvelki ḥāl-i devletini zevâlde gördiklerinde bu aḥvāl nedür diyü su‘āl eylediler. Ḥ^vāce ḥazretleri ise fi‘l-ḥāl bu ḥusūsda fıkır ü tedbīr idüp dir ki “Bu yolda gelür iken ḥarāmiler cümle māl ü menālüm aldılar, hemān yalnız başum ile güc ile kurtuldum.” diyü tezvīr eyledi. Bunlar bu cevābı işidicek eydürler “Bi-ḥamdi’llāh ki zālīm elinden cān-ı azizi şıḥḥat ü selāmet birle ḥalāş eylemişsünüz ve bizde olan māl ü menāl bī-nihāye olup sizde olan emlāk ve erzāk sizlere ve evlāduñuza ‘ömrünüz oldukça her ne kadar ḥarāc ü şarf eylesenüz kifāyet ider” diyü vāfir sitāyiş idüp “vücūd-ı şerīfünüz şağ ve sālīm olsun ve nekbet ü elem sizlerden ırağ olsun.” diyü tesellī virdiler. Pes Ḥ^vāce birkaç gün kendü şehrinde qarār eyledi lākin nār-ı

hasret cigerine kâr eyleyüp yine dimâğına diyâr-ı ‘Acemistân hevâsı ve cânına nigâr-ı dil-sitân sevdâsı düşüp nice müddet māl ü metâ‘ cem‘ine mübâşeret idüp ve yine ticâret tarîki ile kaçd-ı müsäferet kılup diyâr-ı Rûm‘uñ haylî metâ‘ın divşürüp hemân-dem sefer yarağın görüp cânib-i cânâneden yaña revâne olup gitmek üzere ikâmet eyledi. Feammâ H‘âce-i miskîn, dil-ber-i nâzenîn şevki ile her ân şitâbân ve her zamân revân olarak günlerde bir gün ol peri-çihre temekkün ü tesekkün olduğı şehre irişdi. Çünkü şehri mezkûre ucına yakın gelüp oda tutmak için bir hizmetkar irsâl eyledi ve şöyle ısmarladı ki “Sarây-ı dil-rübâ civârında bir cây-ı dil-güşâ tutup Rûm‘dan filân H‘âce geliyor” diyü ol serv-i nâza yine maşlahat için maħalleye âvâze düşürüp hele ne hâl ise ki dil-dâr mütebbih olup H‘âce‘ye istiķbâl için bir miķdâr yir müteveccih olalar” diyücek hizmetkâr dahı emr olındığı üzere hizmeti edâ idüp H‘âce’nün gelmesi huşuşında tenbîh ü nidâ idüp konacak hâneyi hâzır ü müheyyâ eyledi. Ammâ bu cânibinde hiç bir vech ile izhâr-ı maħabbet ve âşâr-ı meveddet vechen mine‘l-vech vücûd bulmadı. Bu ecilden gâyetde bi-hużur ve nihâyetde pür-fütür oldı ve inkâr ü efkâra düşüp eyitdi ki “‘Aceb ol serv-i gül-ruhsâra rûzgâr-ı ğaddârdan âfet ve çerh-i sitemkârdan nekbet mi irişdi ola ki ol bize ne ‘aceb istiķbâl için gelmeye. Ol hod bizüm haberimüz istimâ‘ itdügi gibi gelmemek emr-i muhâldür. imdi ‘acebâ ne hâl oldı” diyü efkâr u ğam ve inkisâr vü elem birle vâşıl-ı menzligâh oldı. Çünkü şıhhat-i dilberden habîr ü âġâh olıcaķ eyitdi ki “Eyvâh bu şüm tâli‘, ol mâh-peyker katında mücrim ü pür-günâh olmuşuz ġâlibâ. Ol yâr-i dildâr ve pür-şîve gül‘-izâr benüm bu kadar zamân eglenmemüzden münkesir-hâl ü hâtır ve ġic geldüğümüzden muţtaribü‘l-hâl ü müte‘eşşirdür. Ol ecilden istiķbâl huşuşında muķayyed olmayup ihmâl itmişlerdür” diyü fikre düşüp ve te‘emmül eyleyüp didi ki “Bir pâre şabr u taħammül idelüm, ġayr-maķdem diyü şimdi bir âdemleri ġeliceķ bu bâbda me‘âl ne idügi ma‘lûmumuz ve hâl nice idügi mefhûmumuz ola” diyüp ol gün ve ol ġice ve yarındası öyle vaķtı olunca şabr eyledi. Bu kerre ġörür ki yokdur. Şabr ile ne deġlü cânına cebr eyledi. Ve‘l-hâşıl hasret ü iştıyâķ âteşi H‘âce’nün tākatinî tāk itdi, şabr idecek hâli ve taħammüle mecâli kalmadı ve didi ki “Var ise ben üftâde ġaķķında ol pür-cefâda ġışm u ġazab ziyâdedür. Hele biz size düşün idelüm, kuşurumuz bilüp ‘özüümüz dileyelüm” diyüp bir iki gün maħbûb karavaş ve bir nice metâ‘ u kumâş, ol şüh-ı cihâna ve âfet-i devrâna piş-keş ü armaġân gönderdi. Çünkü H‘âce’nün tuhfesi Bânü-yı cihân nazârına vuşul buldı. Hüsni-i kabûl ile maķbûl oldı. Pes Bânü ġâzetleri dahı piş-keş ileden ġulâma bir laţîf câme ġiyürüp eyitdi ki “H‘âce ġâzetlerine bizden vâfir du‘âlar idün, devletleri pür-devâm ve şoġbetleri müstedâm olsun, biz anları müsäferet idüp ġizmetlerine mübâşeret itmek lâzım ġeldi. İnşâ‘allâhü te‘âlâ yarın ‘ale‘ş-şabâġ luţuflar eyleyüp biz

hizmetkârın hâkden ref' idüp bu cānibe kadem-rencide ve biz muhlîşlerin cemāl-dide kılsunlar" diyicek hizmetkâr da bu zemîn-bûs idüp geydi ve efendisi tarafına revâne olup gitdi. Çünkü H'âce haber-i dildâr ile H'âce hazretlerine vâsıl olup yitdi. Ol miskîn ü şûride-hâl, sürûr-ı beşâset tehaşşül idüp şafâ-yı hâtır kesb-i rāhat idüp ol hizmetkâra bu da bu bir cāme-i beşâret ihsân idüp tahsîn-i firāvân eyledi. Ol gice H'âce'nün uyhusu uçup sabâha dek dil-ber hayâlin kocup yatdı. Çün şabâh olup mihr-i münevverden 'alâmet-i tal'at eşeri bâhir ve cānib-i dil-berden beşâret-i vuşlat haberi zâhir ü peydâ olucağ hemân-dem H'âce-i şeydâ hâzır u müheyyâ olup zevk ü şafâ recâsıyla 'azm-i dil-ber-i ra'nâ kılup devlet-serâyı kapısına duhûl olup dil-rübâ tapusına vüsûl bulucağ musâfaha vü merhabâ iderek andan fetḥ-i kelâma ibtidâ kılup didi ki "İy güzeller içinde pür-kibr ü kîn ve iy ḥüsn âyînesinde ḥod-bin! Eger biz hakîrî'l-hâl bir bende vü hizmetkârı istikbâle gelmek lâıyık u revâ ve muvâfık ü sezâ da bu degül ise bâri gelüp konduğumuzdan sonra bir âdem gönderüp bu 'âşık-ı bî-câre vü pür-gam hâtırına tesellî vermek için hayr-maḥdem diniüp bu bende-i kemîneñüzün ve efkende-i dirîneñüzün yiri hâk iken hem-ser-i eflâk olınsa idi, şâh-ı 'azîmü'l-'unvân hazretlerinün kadr-i 'âlilerine noḡsân gele idi" diyicek ol dil-ber-i fettân eyitdi "İy H'âce-i zamân ü fasîh-zebân ve iy nâmdâr-ı serî'ü'l-beyân atalardan mezkûr ü meşhûrdur ki "Evvelen biliş ve şâniyen görîş" dimişlerdür. Ol taḥdîrce sizünle bizüm ortamuzda münâsebet-i sâlîfe ve müşâhabet-i sâbıka vâkı' olmışdur. Buyurduğunuz ma'nâ-yı kelâm bize lâzım geleydi biz ḥod şâhib-kemâl ile henüz âşinâ olduk ve şeref-i cemâl ile rûz-ı rûşenâ bulduk. Mâ-beynimizde bir ân münâsebet ve bir zamân müşâhabet yoḡ iken biz size âdemler gönderüp hayr-maḥdem demek vaż'-ı ma'kûl ve fi'l-i maḥbûl mıdur" diyicek H'âce-i cihân dil-ber-i 'ayyâreden bu kelimâti işidicek helâk olup gideyazdı. Bir zamân dil-perişân ve mütefekkir ü ser-gerdân ve müteḥayyir olup eyitdi ki "İy gözleri sehḥâre ve iy ḡamzesi mekkâre! Bu sözler ki söyledünüz ben za'îf ü bî-mecâl kuluñuza, ḡircek midür yaḥud laṭife midür" didükde Bânû-yı cihân eydür "Hizmet-i şerîfe âşinâlık şimdi olucağ ne maḥall-i laṭife" dir. H'âce aña eydür ki "İy şūḥ-ı cihân! Ben kemîne kuluñuz bu âsitân-ı şafâ-baḥşda ḡayli zamân bende-i fermân olan H'âce 'Abdü'r-ra'ûf bendeñüz, kadîmî 'âşık-ı zârıñuz. İşbu sarây-ı sürûrda defâ'atle şevk ü 'işretler ve bu cāy-ı ḡuzûrda kerrât ile zevk u şoḡbetler idüp mâ-beynimizde nice maḥabbet demleri ve vuşlat 'âlemleri geçüp bir nice māl ü menālüm şoḡbetünüzde nişâr ve nice kumâş u metâ'um hizmetünüzde hâksâr oldı. Andan sonra varup Rûm'da bâkî kalan māl ü emlâki almağ için ve 'ömrüm olduğça hizmetünüzde kalmak kaşdına sizün irâdetünüz ve ḡüsn-i icâzetünüz ile gitmiş idüm. Şimdi varup gelmem ve anda eglenmem ḡuşuşunda henüz iki yıl tamâm olmadı. Ayaḡun topraḡına irişüp tahsîl-i

merâm kıldum. Eger bu sözlerümi yalan i'tikâd ider isenüz iş bu câriyenün adı filân ve bunun filân degül midür? Bu deñlü müddet içinde ben pür-meveddet kuluñuz ferâmüş olmak ve âşinâlık itmekde hāmüş olmak şân-ı şerefünüze sezâ ve zât-ı laîfenüze revâ mıdur?" diyicek ol zülfi kâfir eyitdi: "Ey H'âce-i müsâfir! Bu söyledigün sözler ne ğarâ'ib-i bedîhî olur. Ben seni bir dañı görürsem iki olur, egerçi bu câriyelerün isimlerin ferâset ile fehm itdünüz, çok kažiyyeler ğırçek gibi hikâyet itdünüz. Ammâ billâhi'l-ġafûr luţf idüp ma'zûr dutuñ ki aşlâ buyurduġunuz kažiyyeler hiç hâtıruma hutûr eylemez" didi. Ve'l-hâşıl H'âce hâzretleri kendüyi Bânû'ya iz'ân itdürmege şol kadar cehd eyledi, çäre vü imkân olmayup âhirü'l-emr eydür "İy yâr-i bî-vefâ, hele ġayrı mu'âmele nice olur ise olsun. Kaçan kim ben 'âşık-ı şeydâ cenâb-ı devlet-me'âblarında müfâraķat idüp 'azm-i diyâr-ı Rûm'a müsâferet kıldum. Ol zamân luţf eyleyüp ben kuluñızı bir mıkđâr yir gönderi ġitdünüz, filân maħalle dek bilece ġelüp ayrılacak zamân olıcaķ ben 'âşık-ı dil-figârıñuzdan bir yâdigâr armaġân istedünüz. Ben derdmend-i dil-rîş dañı ġayrısı nesneye kâdir sultânuma lâıyık dürr ü cevâhir bulınmak cenâbına zâhir olınmaġın es-sehâ mâ-melek diyüp ben mâhir aġzumdan bir diş çıkarup sen nigâr-ı bî-mihr ü vefâya yâdigâr virdüm. Sen dañı ol diş alup yüzüne gözüne sürüp andan sonra cebüne şalduñ. Sizler ġirü yirünüze, sarây-ı cennet-mekânıñuza 'avdet idüp biz ġarîbüñüz dañı Rûm tarafına kendü mekânıñuza 'azîmet itmiş idük. Du'añuz berekâtı ile bi-hamdi'llâhi te'âlâ sâlimen ve kâ'imen uş yine mübârek cemâlünüz müşâhede itmek müyesser olup ġeldük ve 'ahdümüze vefâ eyledük. Bu kuluñuzı andan dañı bilmez misin iy bî-merħamet" didükde ol fettân-ı cihân bir zamân fikre vardı ba'dehü elin cebinden şokup cebinden bir avuç diş çıkarup H'âce hâzretlerine didi ki "İşbu dişlerün içinde sen virdüġün diş kankısıduri eger bilürsenüz baña ġösterün, şâyet ki biz dañı sizi bilüp sizlere biliş çıkavuz" diyü hatm-i kelâm eyledi. Pes H'âce-i 'âķil bu hâleti ġöricek hayret baħrine taldı ve 'aķlı zâ'il olup kendüyi ġayret aldı ve bundan çok dürlü 'ibret alup didi ki "İy sehħâre-i zamân ve iy mekkâre-i cihân egerçi bize evvelki mâcerâdan hayli pend oldı ve lâkin şimdiki âşinâlıķdan çok dürlü pend oldı. Senün yoluña ġarc olan mâl ü menâl saña anañ südi gibi ve anan mâlî gibi ġelâl olsun ki bizi vâķıf-ı ahvâl-i 'âlem ü esrâr-ı âġiret eyledünüz. Zamân ġeçüp ġitdükse sen şaġ u şıħhatde esen ġal, hemân biz ġitdük sen ġal." diyicek nigâr-ı nâzenin ü dil-ber-i şâġib-maķâm eydür "İy H'âce-i nîk-nâm, hele bâri bir dem ârâm kılun sizün için ihzâr olınan ta'âm yinilüp bir mıkđâr nûş-ı câm idelüm ba'dehü şıħhat ü selâmetle gidesiz" diyü ibrâm idicek H'âce dañı eyitdi "Sizlerden bize ziyâfet hemân ġüsn-i icâzet olsun" diyüp kendü ġonduġı mekâna teveccüh idüp revâne oldı. Çünkim oņasına ġelüp maşlaħatıñun edâsına şürü' idüp bir müddet mücâvir ve kesb-i mâle mübâşeret idüp

getürdüğü olanca metâ'ın za'finca fâ'idesine şatup mālına bir ol kadar māl katup andan 'azm-i Rūm eyledi. Ba'dehū vaṭanına yitişmege hücum idüp biraz müddetde rāhil oldu. Andan mekânına dāhıl olup anda qarār kıldı. 'Ömri pāy-dār oldukca ehl-i beyti ile rüzgār geçürüp bu hikāyet andan yādigār kaldı.

Pes imdi her kim ki 'ākil ü 'ārif ve kāmīl ü ehl-i ma'ārifdür, ma'lūm olsun ki dünyānuş şafāsı ber-qarār degüldür ve tā'ife-i nisānuş vefāsı pāy-dār degüldür. Raḥmet anlara ki bu taqrīr-i mācerādan müstemi' olup ben fakīri dahı du'ādan müstağnī ideler.

Nazm

Kime manzūr olursa bu hikāyet
Dilerven dileye Ḥaḫ'dan hidāyet

Benüm ḥaḫkumda kim bir pūr-günāhem
Bu nefsi-şüm elinden rū-siyāhem

Tazarru' kıla cān ile Ḥudā'ya
Elin qaldura şıdḫ ile du'āya

Bu resm ile tazarru' Kirdgāre
Ümidüm var k'ola derdine çāre

Bu miskīn k'oldurur ḥāk ile yek-ser
Laḫab VAHDİ'dür aḫa ismi Ca'fer

Temmet

Kaynakça

- AKKOYUNLU, Ziyat. "Binbir Gece Masallarının Türk Masallarına Tesiri". Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi, 1982.
- ARAT, Reşit Rahmeti. *Kutadgu Bilig III, İndeks*. Haz. K. Eraslan, O. F. Sertkaya, N. Yüce. İstanbul: Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü Yayınları, 1979.
- ATALAY, Besim. *Divânü Lugati't-Türk Tercümesi II, III*. Ankara: TDK Yayını, 1941.
- ELÇİN, Şükrü. "Bursalı Hoca Abdür-rauf Hikâyesi". Halk Edebiyatı Araştırmaları II. Ankara: Akçağ Yayınları, 1997, s. 242-243.
- KAVRUK, Hasan. *Eski Türk Edebiyatında Mensûr Hikâyeler*. İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1998.

- KAVRUK, Hasan. “Kırk Vezir Hikâyelerinde Kadın”. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi 30 (2012), 263-303.
- KIZILTAN, Mübeccel. “Kırk Vezir Hikâyeleri”. Yayımlanmamış doktora tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, 1991.
- KÖKSAL, M. Fatih. “Vahdî”. Erişim Tarihi: 24.09.2017 <http://www.turkedebiyatilisimleri-sozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=342>.
- KÖPRÜLÜ, Fuad. “Türklerde Halk Hikâyeciliğine Ait Maddeler: Meddahlar”. Edebiyat Araştırmaları I. Ankara: Akçağ Yayınları, 2004.
- KURTULUŞ, Rıza. “Sindbâdnâme”. *İslam Ansiklopedisi*. C. 37. İstanbul: TDV Yayınları. 2009. s. 244-245.
- LATİFİ. *Tezkiretü’s-Şu’arâ ve Tabsiratü’n-Nuzamâ*. Haz. Rıdvan Canım. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı, 2000.
- MAZIOĞLU, Hasibe. “Divan Edebiyatında Hikâye”, *Doğumunun Yüzüncü Yılında Ömer Seyfettin*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, 1985.
- SAKAOĞLU, Saim. *Gümüşhane ve Bayburt Masalları*. Ankara: Akçağ Yayınları, 2002.
- SEHİ BEG, *Heşt-Bihîşt*. Haz. H. İpekten, G. Kut, M. İsen, H. Ayan, T. Karabey. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, 2017. Erişim tarihi: 29-01-2018. <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/56165,hest-bihistpdf.pdf>
- SONA, İbrahim. “1538 Tarihli İlk Türkçe Tûtî-nâme Çevirisi”. *Turkish Studies* 7/3 (2012), s. 2299-2311.
- ULUTÜRK, Veli. “Binbir Gece”. *İslam Ansiklopesi*. C. 6. İstanbul: TDV Yayınları. 1992. s. 180-181.